

Opgesteld door: Ruud van der Aa i.s.m Feline Nieuwkoop
 Vraagsteller: Teamleider vwo 3/4, docent aardrijkskunde
 Referentie: Kennisrotonde. (2017). Wat is er bekend over de motieven/beeldvorming die leerlingen in de onderbouw van het vo hebben van de vakken die zij in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs kunnen kiezen? (KR. 117).

26 januari 2017

Vraag

Wat is er bekend over de motieven/beeldvorming die leerlingen in de onderbouw van het vo hebben van de vakken die zij in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs kunnen kiezen? En welke aanknopingspunten biedt dit voor interventies op school?

Kort antwoord

Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat onderbouwleerlingen niet snel kiezen voor het keuzevak aardrijkskunde, met name omdat ze geen goed beeld hebben van het vak en het idee hebben dat het niet nuttig en relevant is om te kiezen. Om ervoor te zorgen dat leerlingen in de onderbouw een beter beeld krijgen van aardrijkskunde en hun motivatie voor het vak te vergroten, speelt de docent een belangrijke rol. Al in de onderbouw kan de relevantie van aardrijkskunde worden aangetoond, door aan te sluiten op de actualiteit en belevingswereld van de leerlingen. Door de unieke positie van aardrijkskunde als vakoverstijgend vak met een breed scala aan onderwerpen te benadrukken kan de intrinsieke motivatie van onderbouwleerlingen om het vak te kiezen worden aangewakkerd.

Toelichting antwoord

Met de invoering van de Vernieuwde Tweede Fase in 2007 is de positie van het schoolvak aardrijkskunde veranderd en is het een keuzevak in drie profielen geworden. Sindsdien is er een dalende trend zichtbaar van het aantal leerlingen dat in de bovenbouw kiest voor aardrijkskunde. Om inzicht te krijgen in de motieven van leerlingen om aardrijkskunde wel of niet te kiezen, zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd. Uit enkele van deze onderzoeken komt naar voren dat de belangrijkste redenen voor onderbouwleerlingen om wél voor aardrijkskunde te kiezen zijn dat het een interessant, afwisselend vak is dat tegelijkertijd niet moeilijk is. Toch blijkt dit beeld van aardrijkskunde als interessant vak niet voldoende te zijn om onderbouwleerlingen over de streep te trekken om aardrijkskunde als keuzevak in hun profiel op te nemen. Uit de onderzoeken komt namelijk eveneens naar voren dat leerlingen het idee hebben dat aardrijkskunde geen nuttig en relevant vak is om te kiezen. Dit komt voort uit het feit dat veel leerlingen denken dat ze het vak nergens voor nodig hebben, het nut ervan niet kunnen bepalen en geen goed beeld hebben van het vak in de bovenbouw qua moeilijkheidsgraad, studielast en onderwerpen.

Intrinsieke en extrinsieke motivatie

Het is interessant om dieper in te gaan op de achterliggende motivatie die bij leerlingen een rol speelt, ook bij het kiezen van keuzevakken. Ebbens en Ettehoven geven zes factoren aan die van belang zijn, namelijk: 1) succesbeleving, 2) individuele aanspreekbaarheid, 3) feedback, kennis van de resultaten, 4) betekenis geven, 5) interesse in de leerling en veiligheid en 6) positieve benadering (2013, p. 26). Met name het ervaren van succes of een beloning na een inspanning van de leerling is een factor die de motivatie sterk stimuleert (p. 26). Bovendien kan motivatie worden onderverdeeld in intrinsieke en extrinsieke motivatie. Bij extrinsieke motivatie spelen externe factoren een rol, zoals cijfers, een gunstig rooster of het vermijden

van een ander keuzevak (Wal & Bogaardt, 2010, p. 3). Intrinsieke motivatie gaat daarentegen juist om de motivatie die een leerling heeft omdat de activiteit zelf hem of haar aanspreekt en het is goed om te kijken hoe deze motivatie kan worden aangewakkerd bij onderbouwleerlingen. Volgens Wal en Bogaardt komt de intrinsieke motivatie voor aardrijkskunde met name voort uit de verscheidenheid aan interessante onderwerpen die worden behandeld in de bovenbouw, maar ook kan het vak tot de verbeelding spreken door middel van moderne leermiddelen, zoals Google Earth (2010, p. 12-13). Duivenvoorden (2013) voegt daaraan toe dat de persoonlijke interesse voor en de relevantie van het vak, evenals een enthousiaste docent de motivatie voor het vak kunnen doen toenemen.

Op welke manier speelt de docent een (positieve) rol bij het keuzeproces?

Om het keuzeproces voor het vak aardrijkskunde in de bovenbouw positief te beïnvloeden, speelt de docent een grotere rol dan hij of zij zelf vaak denkt (Ebbens & Ettekoven, 2013, p. 26). Docenten kunnen een aanzienlijke invloed uitoefenen op de motivatie van leerlingen om aardrijkskunde te kiezen. De mate waarin leerlingen het vak relevant achten speelt een belangrijke rol in de keuze (Oei & Bontje, 2009). Voor docenten lijkt het aangeven van die relevantie dan ook een vereiste om leerlingen te stimuleren aardrijkskunde te kiezen. Zo stelt Terhorst: "laat leerlingen vooral weten waarvoor ze de kennis kunnen gebruiken en sluit daarbij aan op hun belevingswereld en actualiteit" (2014, p. 4).

In het onderzoek van Tuller, dat zich toespitst op de docentrol bij het kiezen van aardrijkskunde, blijkt dat boeiend en goed lesgeven steeds terugkomt als bepalende factor voor de motivatie (2014, p. 4). Ook het betrekken van de actualiteit speelt een rol om de keuze voor aardrijkskunde aantrekkelijk te maken (p. 5). Tuller concludeert dat al in de onderbouw duidelijk moet worden gemaakt wat aardrijkskunde precies is en wat er allemaal met aardrijkskunde kan, om er op die manier voor te zorgen dat leerlingen het nut ervan inzien voor een vervolgopleiding (p. 3).

Het vak aardrijkskunde is een van de weinige vakoverstijgende vakken waarin een breed scala aan onderwerpen aan bod komt. Aardrijkskunde heeft eigenschappen die zowel aansluiten bij exacte profielen (fysisch geografische onderwerpen) als bij maatschappijprofielen (sociaal geografische onderwerpen). Door deze unieke positie van aardrijkskunde te benutten en het belang van het vak beter te profileren bij leerlingen, zijn er zeker mogelijkheden om de keuze voor aardrijkskunde voor onderbouwleerlingen aantrekkelijker te maken.

Geraadpleegde bronnen

Duivenvoorden, A. (2013). *Het vakleerplan aardrijkskunde in het tweede leerjaar. Mening en ervaringen van leerlingen en docenten*. Centrum voor onderwijs en leren, Universiteit Utrecht. Geraadpleegd op: <http://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/292616/PGO%20Duivenvoorden%209006370.pdf?sequence=1.com>

Ebbens, S. & Ettekoven, S. (2013). *Effectief leren, basisboek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Merkx, H., (2009). *Aardrijkskunde kiezen: van onderbouw naar bovenbouw*. HvA, Amsterdam. Geraadpleegd op: <http://www.acoa-amsterdam.nl/pdf/Afstudeeronderzoek.pdf>

Oei, S. & Bontje, L. (2009). *Vol verwachting klopt ons geografisch hart? Invloed van aardrijkskunde in onderbouw op keuze van het vak als eindexamenvak.* (Master thesis). Universiteit Utrecht. Geraadpleegd op: <http://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/35018/Vol%20verwachting%20klopt%20ons%20geografisch%20hart.pdf?sequence=1>

Terhorst, R. (2014). *Aardrijkskunde: kiezen of niet, dat is de vraag. Een inventarisatie van beweegredenen om aardrijkskunde op te nemen in het profiel en de verwachtingen over dit vak in de bovenbouw op twee scholen.* Centre for Teaching and Learning (Master thesis). Geraadpleegd op: <http://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/292687/PGO%20Terhorst%208647607.pdf?sequence=2>

Tuller, R.H. (2014). *Aardrijkskunde betekenis geven docentrol bij begeleiding kiezen examenpakket.* Geraadpleegd op: <http://dspace.library.uu.nl:8080/bitstream/handle/1874/296046/PGORikTuller.pdf?sequence=2>

Wal, E. van der; Bogaardt, I.A.M. van den (2010). *Motivatie voor het vak aardrijkskunde.* Centre for Teaching and Learning Theses (Master thesis) Geraadpleegd op: <http://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/194864/PGO%20Motivatie%20aardrijkskunde.pdf?sequence=1>

Onderwijssector

Voortgezet onderwijs.

Trefwoorden

Aardrijkskunde, keuzevak, beeld, beeldvorming, motivatie.